

ДО ПРОБЛЕМИ ЕТНОКУЛЬТУРНОЇ САМООРГАНІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Корчак Н. (м. Львів)

Анотація

В статті дається аналіз проблем самоорганізації національних меншин Львівської області; відзначається що етнонаціональний чинник є визначальним у відродженні нашої держави; встановлення міжнародних стандартів у сфері забезпечення прав національних меншин.

Ключові слова

НАЦІОНАЛЬНІ МЕНШИНИ, ЕТНОКУЛЬТУРНА САМООРГАНІЗАЦІЯ, ЕТНІЧНІ ВІДРОДЖЕННЯ, ЕТНОНАЦІОНАЛЬНА ПОЛІТИКА, ПРАВА НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН, НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ, КУЛЬТУРНІ ПРАВА НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН.

Вступ

Характерною ознакою сучасного етапу розвитку людського суспільства є етнічне відродження, яке сьогодні відбувається в кожній поліетнічній державі. В Україні цей процес проходить в умовах трансформування суспільства, побудови демократичної, правової держави. Важливо, що саме етнонаціональний чинник є визначальним у відродженні та розвитку нашої держави. Тому одним із пріоритетних напрямів державотворення в Україні стало вироблення дієвої, виваженої та ефективною етнонаціональної політики, яка повинна сприяти “розвиткові етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності всіх корінних народів національних меншин України” [5]. Правові принципи державної політики України в етнонаціональній сфері визначають: Декларація про державний суверенітет України, Акт проголошення незалежності України, Декларація прав національностей України, Закон “Про національні меншини в Україні”, Конституція України та ін.

Становлення і розвиток України як незалежної демократичної держави, її європейський вибір, передбачає формування і розвиток її національного законодавства на основі норм міжнародного права. Сьогодні Україна ратифікувала такі міжнародні правові документи: Міжнародний пакт ООН про громадські та політичні права, Європейську конвенцію про права людини, Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права, Конвенцію ООН про ліквідацію усіх форм расової дискримінації, Конвенцію Міжнародної Організації Праці щодо дискримінації в сфері освіти, Рамкову конвенцію про захист національних меншин. Важливим кроком до впровадження міжнародних стандартів у сфері забезпечення прав національних меншин стала недавня ратифікація Європейської хартії регіональних мов або мов меншин.

Обговорення проблеми

Загальною тенденцією в сучасних державах стало визнання “національної” ідентичності, центральним елементом якої для кожного етносу виступає культура – сфера, яка включає мову, освіту, культурні традиції, релігію. Саме тут найбільше актуалізуються різноманітні проблеми і протиріччя, тому виважена державна етнокультурна політика є запорукою підтримання атмосфери толерантності в суспільстві, усунення чинників міжнаціональної напруженості і запобігання конфліктів. У зв'язку з цим, забезпечення культурних прав національних меншин є одним з найважливіших напрямів діяльності органів законодавчої та виконавчої влади в Українській державі. Правові питання їх регулювання передбачають Закони України: “Про мови в Українській РСР”, “Про свободу совісті і релігійні організації”, “Про освіту”, “Про бібліотеки і бібліотечну справу”, “Основи законодавства України про культуру” тощо. Спеціальним правовим актом, спрямованим на забезпечення та розвиток культурних прав національних меншин, стала постанова КМУ, якою затверджено “Комплексні заходи щодо розвитку культур національних меншин України на період до 2005 року”.

Чинне законодавство України, яке визначає правові принципи її етнонаціональної політики, отримало високу оцінку міжнародних експертів [6], і є свідченням того, що наша держава справді вибрала демократичний шлях етнополітичного розвитку. Поряд з цим важливе значення має його практична реалізація, задоволення етнонаціональних та етнокультурних потреб національних меншин. Тому виникає необхідність у глибокому і всебічному вивченні цього питання з позицій різних наукових дисциплін. На думку Л. Шкляра, аналіз цих проблем з політичного боку “зумовлений пошуком міжнаціонального консенсусу заради умов стабільного розвитку держави” [8, 82]. Отже, їх теоретична розробка зумовлена державною потребою. У зв'язку з цим набувають актуальності дослідження з питань самоорганізації національних меншин (в тому числі і культурної), як механізму реалізації їх прав і свобод. Політико-правові аспекти реалізації прав національних меншин висвітлюються в працях відомих національних вчених-етнополітологів, серед яких: О.Антонюк, І.Варзар, В.Євтух, О.Картунов, Ю.Римаренко, Л.Шкляр та інші. У числі найновіших наукових публікацій цієї проблеми слід відзначити статтю Л. Шкляра “Національні меншини в політико-правовому просторі України: (проблеми культурної самоорганізації та розвитку) [8], у якій виділено комплекс етнополітичних проблем України, дано аналіз чинного національного законодавства – правової основи державної етнополітики, та міжнародні норми права, які регулюють цю сферу, розглядаються політико-правові аспекти реалізації прав національних меншин у сфері освітнього, інформаційного та культурного життя. Автор підкреслює, що важливою формою реалізації прав і свобод

національних меншин є національно-культурні товариства, центри та асоціації. На наш погляд, вивчення діяльності національних громадських організацій та товариств є необхідною умовою для вироблення диференційованого підходу в етнополітиці Української держави, прийняття оптимальних управлінських рішень, прогнозування тенденцій і перспектив у сфері міжетнічних відносин з метою їх врахування в діяльності центральних та місцевих органів влади.

Метою нашого дослідження є аналіз діяльності національно-культурних товариств Львівської області. Як відзначає Л.Рябошапко, Львівщина належить до тих небагатьох регіонів України, у яких останніми роками динаміка позитивних зрушень у процесі реалізації культурно-освітніх прав національних меншин найпомітніша [7].

Найважливішими особливостями, які характеризують сферу міжнаціональних відносин у цьому регіоні, є висока питома вага українців (близько 92%), україномовність усіх сфер суспільного життя (у т. ч. економічної і культурної), існування поліетнічного історичного середовища, високий рівень національного самоусвідомлення всіх груп населення, висока активність представників етнічних меншин, наявність традицій міжетнічної толерантності, активне спілкування з європейськими країнами. Для Львівщини (за деякими винятками) характерна також відсутність місць компактного проживання представників національних меншин. Переважна більшість їх проживає у Львові. Росіяни також проживають у Червонограді, Стрию, Дрогобичі; поляки – у Дрогобичі, Мостиськах, Самборі та в кількох невеликих селах (компактно).

Національно-культурні товариства на Львівщині почали виникати ще в кінці 80-х років Але особливо швидко зростала їх кількість після проголошення незалежності України. Сьогодні у Львівській області зареєстровано понад 23 таких громадських об'єднань. Окремі з них мають не лише місцевий чи обласний, а й регіональний навіть всеукраїнський статус, що визначає вищий рівень самоорганізації. Національно-культурні товариства Львівщини належать до найактивніших та найпрацездатніших в Україні. В основі їхньої діяльності – збереження і розвиток культурних та історичних надбань своїх народів, вираження власної самобутності на теренах нової вітчизни. Тому ця діяльність насамперед спрямовується на вирішення проблем освіти та розвиток культурно-мистецького життя національних меншин. Так, національно-культурні товариства Львівської області стали ініціаторами проведення єдиного в Україні фестивалю національно-культурних товариств. Вони організують заходи з нагоди святкування національних та релігійних свят, свят культури, дбають про збереження історичних пам'яток свого народу, організують художні та творчі виставки, концерти. Деякі з них активно займаються видавничою діяльністю, заснують власні

друковані органи. Важливою функцією таких організацій є підтримування постійного зв'язку національних громад з їхніми історичними батьківщинами. Багато національно-культурних товариств займається добродійною діяльністю.

Найчисельнішою національною меншиною в Львівській області є російська національна меншина. Вона також є наймасовішою і найорганізованішою щодо кількості товариств та об'єднань. Сьогодні до Асоціації російських товариств Львівщини входить близько 20 різних організацій – культурологічних, жіночих, молодіжних. Усі вони функціонують під егідою єдиного на заході України Російського культурного центру. Першим за часом утворення та найпотужнішим є Російське товариство ім. О.С. Пушкіна, яке виникло в 1988 р. і об'єднує сьогодні 1500 активних членів та 10 організацій. До найдієвіших належать також: Українське товариство російської культури ім. А.Сахарова, Асоціація культури і освіти "Русский дом", Російський молодіжний центр, Російська община Львівської області та інші. У 1997 р. створено регіональну організацію – Конфедерацію російських общин і організацій західних областей України. При Російському культурному центрі створено самодіяльний театр, два хорові колективи, танцювальний колектив, функціонує бібліотека, організовано самодіяльні гуртки та студії для дітей. Російське товариство з 1990 р. видає газету "День за днем", а Російська община Львівської області з 1998 р. – газету "Русский вестник". Найважливішими напрямками діяльності російських національно-культурних товариств є збереження рідної мови, культури, історії, відродження і збереження моральності та духовності.

У Львівській області проживає значна частина польської національної меншини, яка має розгалужену та змістовну за дією систему об'єднань. У 1987 році утворилося Товариство польської культури, яке було одним з перших польських товариств в Україні. Основне відділення товариства знаходиться у Львові, а ще 18 осередків – у районних центрах області. За кількістю членів (1500 осіб) – це одна з найбільших організацій поляків в Україні. При товаристві діє два хори, вокально-інструментальний ансамбль, Польський народний театр Львівського обласного будинку вчителя, танцювальний колектив. З 1990 року Товариство видає газету "Газета Львовска" польською мовою. У Львові створено також Федерацію польських організацій в Україні, яка має Всеукраїнський статус.

Основна мета національно-культурних об'єднань польської національної меншини – національне відродження поляків, пробудження і розвиток їхньої національної самосвідомості, громадський і культурний розвиток громадян України польського походження, зміцнення дружби між поляками, українцями та іншими народами.

Львівське товариство єврейської культури ім. Шолом-Алейхема налічує 1100 членів. У 1990 р. створено Єврейський культурний центр, де працює недільна школа, мовні курси, театр, хореографічний ансамбль. Товариством створено єврейський благодійний фонд "Хесед Ар'є", який надає допомогу малозабезпеченим членам громади, інвалідам, перестарілим та самотнім людям. Друкованим органом є газета "Шофар", яка регулярно видається цими громадськими організаціями з 1990 р. трьома мовами. Крім цього, тут функціонує Академія історії та культури євреїв України ім. Ш.Дубнова та міжнародний центр "Голокост" ім. О.Шварца. У 1999 р. зареєстровано обласну об'єднану єврейську общину "Золота троянда", що нараховує 1500 членів і координує роботу єврейських організацій, які входять до неї. Основною ціллю об'єднань єврейської національної меншини є національно-культурне та релігійне відродження, а також відродження мови, культури та їхнє поширення серед євреїв.

Одним із найактивніших товариств є Білоруська община Львівської області, яка була створена в 2000 р., і об'єднує понад 1500 членів. Це об'єднання є не лише культурологічним, оскільки своє головне завдання вбачає у захисті прав людини. Воно частково виконує і консульські функції, при товаристві діє народний хорівий колектив, Рада ветеранів. У даний час воно працює над відновленням випуску газети білоруською мовою. В області створено також Білоруське національно-культурне товариство ім. Франциска Скарини "Белая Русь", яке налічує 200 членів.

Вірменська національна меншина Львівської області в 1989 році заснувала Товариство вірменської культури "Ахпюр", яке сьогодні об'єднує 100 членів. Маючи насамперед культурологічне спрямування, воно робить головний акцент на вихованні молоді. При товаристві діє недільна школа.

Інтереси німецької національної меншини на Львівщині представляють: Львівське обласне німецьке товариство "Дойчес Гайм", що було засноване в 1991 р. і нараховує майже 300 членів, Львівська обласна молодіжна організація німців "Дойче Югенд", у складі якої 30 членів та Центр німецької культури, утворений у 2001 році. Німецькі об'єднання ставлять за мету популяризацію серед населення України німецької культури, історії, мови, німецького способу життя, досягнень у сфері науки, техніки і економіки, а також інформування про громадське, культурне і ділове життя Німеччини і німецьких громад в усьому світі.

Найстарішим товариством національних меншин у Львівській області можна вважати товариство "Ческа беседа", що є правонаступником однойменного об'єднання, утвореного 135 років тому; сьогодні його членами є 55 осіб. Товариство активно займається видавничою діяльністю, проводить фестивалі чеських фільмів. У 1995

році було створено Словацьке товариство імені М.Р. Штефаніка, яке об'єднує 70 осіб. Інтереси нечисельної угорської меншини на Львівщині представляють два об'єднання – Угорське товариство ім. Шандора Петефі (80 членів) та Товариство культури львівських угорців (60 членів). Ці товариства своїм завданням вважають сприяння участі угорської меншини справі миру та порозуміння між народами, розвитку культурних традицій, вивчення угорської та української мови, історії та культури. Львівська філія Товариства литовців України “Медейна” створена в 1993 р. і налічує 115 членів, з яких 19 – учні литовської недільної школи. Ця організація підтримує активні зв'язки з Литвою. Грецька національна меншина має два об'єднання: Грецьку общину Львівської області “Еллінес” (70 членів) та Західно-Українське грецьке національно-культурне товариство ім. К.Корніактоса (85 членів), яке є регіональною організацією. Останнє активно працює для зміцнення культурних та економічних зв'язків між Україною та Грецією, сприяє відродженню рідної мови, культури, традицій та обрядів. Культурно-просвітницьке товариство казанських татарів “Туган Іл” (“Вітчизна”) зареєстроване в 1992 році і сьогодні об'єднує 198 членів. Азербайджанська національна меншина у Львівській області представлена Регіональною організацією Конгресу азербайджанців України. Регіональну організацію має у Львові й естонська національна меншина. Членами Західноукраїнського міжобласного відділу Естонського земляцтва в Україні є майже 30 осіб.

Висновки

Отже, аналіз діяльності громадських організацій національних меншин Львівської області показав, що більшість з них бере активну участь у процесах державотворення, сприяє громадсько-політичній консолідації та міжетнічній взаємодії в суспільстві. Поряд з цим, існує ряд об'єктивних та суб'єктивних проблем, що негативно позначаються на різних напрямках діяльності цих об'єднань. Про це йшлося на зустрічі з керівниками національно-культурних товариств Львівщини, організованої редакцією газети “Високий Замок” [3]. Серед найбільш проблем – відсутність достатньої матеріальної підтримки з боку держави (у бюджеті країни та регіонів немає окремої статті фінансування), брак приміщень для проведення культурно-освітніх заходів, відсутність пільг щодо орендної плати та оподаткування, стурбованість відомими актами провокацій, окремими проявами національної нетолерантності та деякими публікаціями у пресі. Сучасний етап соціально-політичного та економічного розвитку України вимагає тіснішої взаємодії та співробітництва громадських організацій національних меншин з органами державної влади для розв'язання проблем у цій сфері. Прикладом того, що в цьому напрямку вже є певні зрушення, може бути практика проведення інтернетних форумів, одним із ініціаторів яких була Львівська

область. Всебічному вивченню існуючих проблем та виробленню рекомендацій щодо їхнього вирішення повинен сприяти і моніторинг стану дотримання прав і свобод національних меншин, що проводився з червня 2002 року під егідою ОБСЄ, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини та за участю Держкомнацміграції в ряді областей України, у тому числі й на Львівщині.

Джерела

1. Антонюк О.В. Національні меншини у сфері української етнополітики // Вісн. Укр. Академії держ. управління при Президентові України. – 2000. – № 3. – С. 303–309.

2. Антонюк О.В. Формування етнополітики Української держави: історичні та теоретико-методологічні засади. – К., 1999.

3. Для нас Україна – прийомна мати. Для наших дітей вона – рідна.: Матеріали Круглого столу. // Високий замок. – 2002. – № 47–48. – С. 5.

4. Захист прав національних меншин у Європі // Майбутня роль Європейської Хартії регіональних мов або мов меншин: Зб. матеріалів міжнар. семінару. – К.: РВЦ “Анатол” 2378109, 2002. – 188 с.

5. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. – К., 1997. – С. 6.

6. Міжнаціональні відносини та задоволення етнокультурних потреб національних меншин в Україні: Інф.-аналіт. матеріали міжнар. семінару “Майбутня роль Європейської Хартії регіональних мов або мов меншин”. – К., 2002. – 40 с.

7. Рябошапка Л. Правове становище національних меншин в Україні (1917–2000). – Львів: Видавн. центр ЛНУ ім. Ів. Франка, 2001. – 484 с.

8. Шкляр Л.Є. Національні меншини в політико-правовому просторі України: (проблеми культурної самоорганізації та розвитку) // Національна інтеграція в полікультурному суспільстві: український досвід 1991–2000 років. – К.: І-т політичних і етнонаціональних досліджень НАН України, 2002. – С. 62–86.

Стаття надійшла 02.02.2005 р.